

ביאורים בתפילה

תפילת ערבית

והוא רחום יכפר עוון

בתפילת ערבית תיקנו לומר והוא רחום יכפר עוון לפי שבשחרית ומנחה יש תמידין שמכפרין אבל ערבית שאין תמיד לכפר תקנו למור והוא רחום וי"א לפי שנהגו ללקות ערבית לאחר שחטאו כל היום ובמלקות מתכפר להם נהגו לומר אחר המלקות והוא רחום (טור בס' רלז). טעם נוסף מביא הבית יוסף בשם הכלבו (ס' כח) משום דאמרינן בתנחומא (פנחס אות יג) לעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עוון, שתמיד הבוקר מכפר עוונות הלילה ותמיד הערב מכפר עוונות היום, ולכן תקנו ערבית ושחרית לחלות פני המקום שיכפר עוונותינו יומם ולילה, שחרית - אנו אומרים אותו (פעמים) בסדרי קדושה (ובא לציון) ותקנוהו נמי בפסיקי דזמרה (בשחרית לפני אשרי יושבי ביתך) בשביל (תפילת ערבית) ליל שבת שאין אנו אומרים אותו לפי שאין איברי תמיד הערב קרבים בליל שבת דכתיב "עולת שבת בשבתו" ולא עולת חול בשבת וכן ביו"ט.

סמיכה של גאולה לתפילה

ישנה מחלוקת בברכות ד: בין ר' יוחנן שאומר איזהו בין העולם הבא זה הסומך גאולה לתפילה של ערבית (עמידה אחרי ק"ש) לבין ריב"ל שאומר תפילות באמצע תקנום (עמידה לפני ק"ש). סברתו של ר' יוחנן היא שגם בלילה של יציאת מצריים היתה התחלת הגאולה והגאולה המושלמת היתה בבוקר ביציאת מצרים לכן יש לסמוך גאולה לתפילה. ועל זה חולק ריב"ל שרק בבוקר היתה הגאולה ולכן אין צורך לסמוך.

ר' יוחנן למד מהפסוק "בשכבך ובקומך" מקיש שכיבה לקימה, מה קימה ק"ש ואח"כ תפילה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפילה. ריב"ל למד מאותו פסוק להפך מקיש שכיבה לקימה, מה קימה ק"ש סמוך למיטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו. פסקו הפוסקים כר' יוחנן (טור בס' רלה).

ואע"ג דקיימא לן כר' יוחנן "השכיבנו" לא הוי הפסק (בין גאולה לתפילה) דכיוון דתיקנו ליה רבנן כגאולה אריכתא דמיא כמו בשחרית שתקנו להפסיק באדני שפתי תפתח. הטור מסביר שחותם בה שומר את עמו ישראל לעד מפני שלילה צריך שימור מן המזיקין.

רבינו יונה (ב: ד"ה ואע"ג דצריך) מסביר מדוע השכיבנו היא כגאולה אריכתא דמיא מפני כשעבר השם לנגוף את המצרים היו (היהודים) מפחדים ומתפללים לשם יתברך שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם לנגוף וכנגד אותה תפילה תקנו לומר השכיבנו הילכך מעין גאולה הוי. ולכן אין להפסיק בין גאולה דערבית לתפילה.

מדוע אין חזרת הש"ץ בערבית ?

בתפילת ערבית אין חזרת הש"ץ מפני שאין תפילת ערבית חובה רק מצווה, ולא נתחייב בה אדם שיצטרך הש"ץ להוציאו י"ח (רמב"ם) ואפילו האידינא דקבעוה חובה, מ"מ לא אלים מנהגא לשויה חובה כדי לאטרופי ציבורא להחזיר הש"ץ התפילה (משנה ברורה בס"ק א בשם לחם חמודות ואליה רבה).

ביאורים בתפילה